

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XV — Број 53 — Субота, 3 јануар 1953

МИКИ МАУС

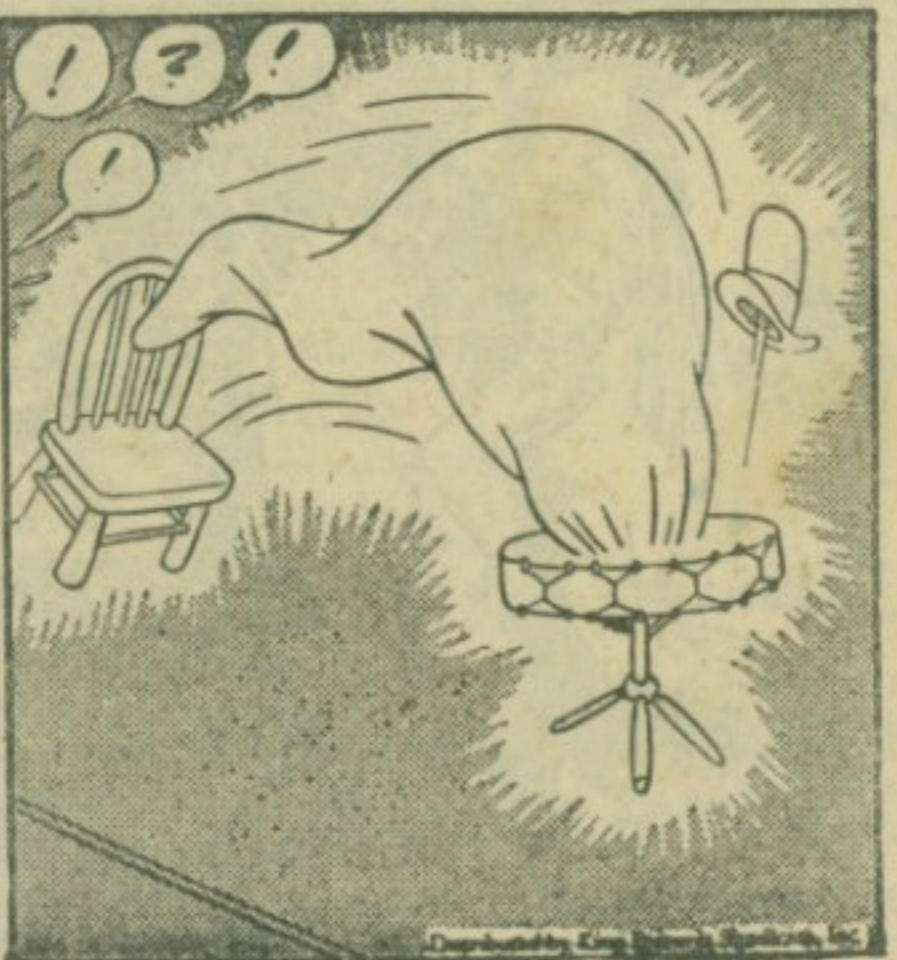
У ЈАНУАРАНОМ

26
ТО ТЕ П
МИКИ ПРИЗИВА ДУХА

Мики открива да један службеник хотела зна да је нестали новац сакривен у једној од соба у којима је становао лопов који је новац украо...

На опште изненађење! ...

У идућем броју:
ЗЛОЧИНЦИ СУ УХВАЋЕНИ

Човек који је скренуо ток Голфске струје

(12)

Случај је хтео да се сретнете са шефом мојих хемиских лабораторија, који је изванредан човек, мада помало особањак и веома расејан. Он вам је рекао ко сам, на ко ја то нисам био предвидео. Но, то ме и радује, јер сте имали прилике да чујете шта о мени мисли човек који је важио за једну од најмудријих глава Француске. Мислим да се не вaram кад претпостављам да он за поручника Жубера и данас у научним стварима претставља исти ауторитет као у своје време у поморској академији.

Око усана Дон Агостино заигра, кад је наставио да говори, исти онај малопређашњи подругљив осмејак:

— Ја врло добро знам да се преда мном налази један од најталентованијих техничара француске морнарице и један исто тако одличан сликар, чији карактер мора да буде изван сваке сумње пошто га је госпођица Миранда, упркос отпора свога оца, ипак изабрала за свог сапутника кроз живот...

Раздражен очигледном иронијом, Обри скочи. Дон Агостино му једним покретом руке нареди да ћути:

— Ви знате шта сам рекао на почетку... Ниједног реч... Ви можете послае да говорите. Сад говорим ја...

— Ви ме, госпођице Миранда, познајете под именом Дон Агостино де ла Фонсека. Мене доиста моји пословни пријатељи на Мартинику познају под тим именом... Али, то је само псеудоним. Мој стварни идентитет открио вам је Жирол у свом дирљивом одушељењу... Ја сам заиста последњи потомак у правој линији законитих владалаца Мексика, из породице Анахуак, коју је Фернандо Кортез забио с престола и уништио. Монтезума II био је убијен, Гатимозин умро на мукама... На дан разорења Мексика, онога проклетог 13 августа 1520 године, један од првосвештеника — Кохуатла — успео је да спасе двогодишње дете, јединца сина несрећног владалаца. Ово дете држали су скривено у једном подземном храму... Тамо

је оно порасло, оженило се и умрло, пре но што су околности омогућиле Ацтецима да обнове своје царство. Од тога времена мексиканску круну наслеђују непознати и тајни потомци Гатимозина. Она прелази са оца на сина... а потомци овог првосвештеника Кохуатла... синови, унуци и праунуци... стално бле над прогнањима... Ја сам последњи наследник краљева без престола, а ево и последњег свештеника без олтара...

Његов глас је постао свечанији и звучнији. Неко нарочито достојанство избијало је из тог човека, чије су речи пуне охолости чудно одударале од његове, у једноставно одело обучене, појаве.

— И ја, дакле, ја... владар по божанском праву, потомак цара који воде порекло од највишег бога... Ја, последњи изданак једне расе која је племенитија него све владалачке породице на свету, хоћу да извршим оно што мојим несрећним прецима није пошло за руком. Четири столећа они су се борили у тами; држали су у рукама нити свих завера, свих буна, немира и грађанских ратова који су за последњих четири стотине година потресали ову напашену земљу... Они, међутим, никад нису извојевали победу. Као да је неко проклетство лебдело над круном Анахуака... Ја сам победио то проклетство: ослањајући се на верност последњег Кохуатла, последњи Монтезума је сада на путу да обнови онај престо који је разорио убица Кортез. Ја хоћу да владам... и ја већ владам...

На његовим уснама затитра заједљив и ликујући осмејак:

— Али... Жирол вам је о томе већ причао... Ново царство Ацтека треба да се подигне на новом тлу, на тлу које ћу ја створити, снагом своје воље и у име своје освете... Да, освете! Незајакљива бела раса уништила је моје претке! У крви невиних Ацтека она је удавила царство Монтезуме и Гатимозина, разорила његове градове, опљачкала његово благо... Четири стотине година пијуци тих разбојника прекопавали су поља, шуме и брда Анахуака... Њихо-

ве грамљиве руке плъчкале су наше златне руднике, вадиле минерале из утробе наше земље... И да бч, најзад, превршили меру, они су на крају просекли наш континент, да би њихове лађе — кроз наше оскрнављене гробове — лакше могле да броде из једног океана у други... Но сад је доста: ја, потомак свих наших мученика, отео сам од проклетих белаца њихово најјаче оружје: науку... Ја ћу уперити у њих оштрицу свога мача... Узео сам за пример њихову смелост, њихову безобзирност... Хоћу да будем строг и неумољив... као они. Они су завладали земљом и укротили море... Ја... ја ћу завладати морем и изменићу лице земље... и на томе мору, које ће бити мој посед, и на тој земљи, коју ће створити по својој вољи, обновићу престо својих предака у старом његовом сјају... Ја, нови господар света: Монтезума III!

Његове последње речи одјекинуле су кроз одају као победнички звуци трубе. Праћен узмиреним погледима Жане и њених пратилаца, овај чудни човек се достојанствено подигао са свог места и усправио се. Иза њега је и даље

користи... А од какве користи? — питаћете...

Мексиканац се окрете и показа на једну огромну, разнобојним линијама ишарану карту која је висила на зиду и на коју је Жубер у неколико махова бацао љубопитљиве погледе.

— Свакако да знате шта је то, господине Жубере? Поморска карта Атлантског Океана у великом размеру... Видите, ова модра пруга, која почиње овде у Мексиканском Заливу и заокрећући око мореуза код Флориде постаје на пучини све шира, рачва се у два крака. Један крак пролази поред Шпаније, Француске, Енглеске и Норвешке, а други скреће према Африци. Знате ли шта је то? Ова модра пруга приказује ове милијарде тона топле воде коју ви називате Голфском струјом, којој једино и имате да захвалите што у Европи уопште може да се живи... Да, ви живите од милостиње коју вам поклања жарка мексиканска земља, а у снак своје захвалности ви сте њу подјармили. Али, знајте да сада роб одбацује своје ланце!... Ви живите од Голфске струје? Онда ћу вам је узети! Ја мењам њен ток. Одводим

мокрова, можда из рачуна, да би извукао што више о тајни овог човека.

— Не — рече поручник мирно, — ја нисам сањао и нисам заборавио... Али, ви тврдите да управљате тим тајанственим појавама, које уствари исто тако мало умете да објасните као и остали смртници!...

— То је моје дело, „Велико дело“ које се све више усавршава.

— Ви се шалите!

— Треба ли да вас вратим на траг у потоп који сам проузроковао, да бисте ми веровали?

— Значи да сте ви стварно уверени да сте скренули ток Голфске струје, да сте нам је отели... — Отео? О, не... Ја сам је повратио... јер је она моја лична својина.

— Нећемо се препирати око израза... А ко вас је потстакло на ту настрану идеју?

— Један од ваших земљака, господине поручнике, професор универзитета у Нансију, Туле. Он је у свом чувеном научном делу „Океан“, на страни 361, ја то место знам напамет, написао следеће:

„Кад би једанпут — а ништа не побија ту могућност — непрестани рад сифушних корала препречио пут Голфској струји на њеном најужем пролазу у мореузу код Флориде и на тај начин скренуо огромне масе воде ка Југу, онда би се целокупна европска равнотежа одједном пореметила. Шпанија и Мароко постали би усипане пећи, а Француска и Енглеска би се потпуно заледиле!...“

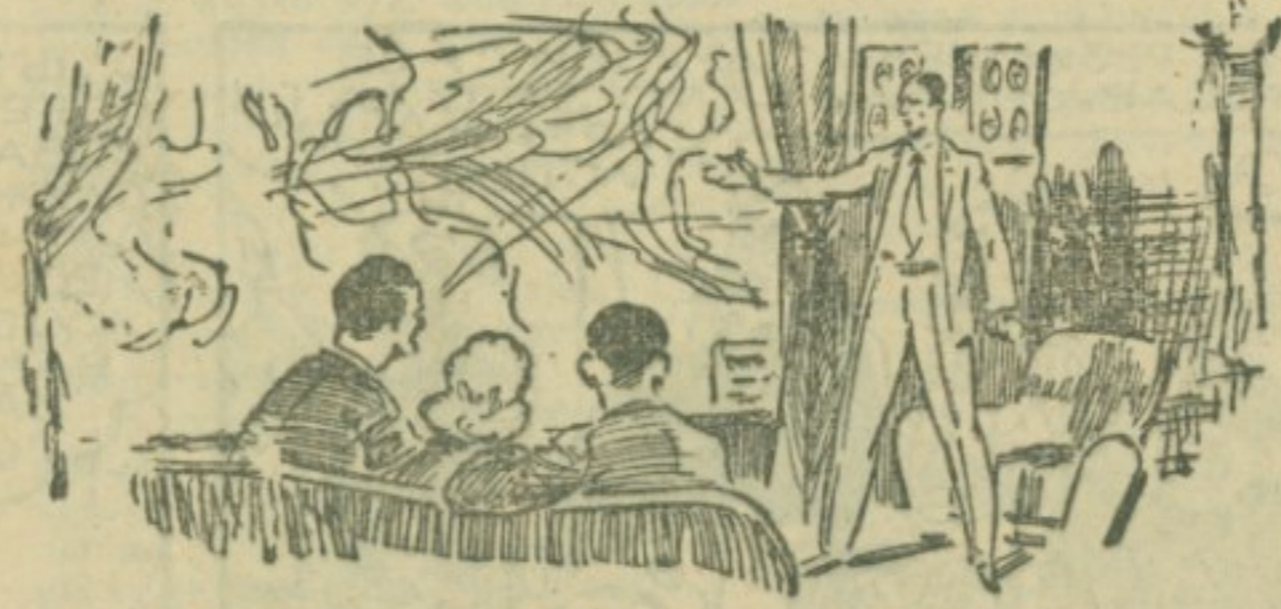
— То је само научна претпоставка која рачуна са десетинама и стотинама столећа... сабрајући просто рад оних неизмерно малих животња — примети Жубер.

— Да, али постоје могућности да се тај процес, радом људи и машина, убрза.

— На озбиљан пројект те врсте мораћете дуго чекати.

— Амерички инжењер Слупер израдио је 1900 године један научни план за одвођење Голфске струје... — Занесењак!

— А озбиљни часопис „Сјентифик Америкен“ објавио је предлог једног закона, који је 1912 године поднет пак и сенату, у коме се предвиђа грабење једног насипа од 75 до 100 метара дубине и 400 километра дужине, да би се Голфска струја упутила у правцу Сједињених Америчких Држава... Ја сам искористио претпоставку Француза Тулеа и план Американаца Слупера и остварио тај подухват не тражећи ничије одобрење, као једини господар свога царства... — Наставиће се —

стајао, нем и непомичан као кип, ацтечки првосвештеник. Такозвани Дон Агостино сада је почео да хода крупним корацима горе-доле по соби. Одједном, застао је пред заточеницима:

— Ви мислите да сам полудео, је л'те?... Јадни људи! Да знате колико је мој разум бистрији од вашиер! Ја ћу вам, уосталом, то и доказати... Сад од вас не морам ништа да кријем... Признајте и сами да вас нисам тражио ни знао. Ви сте долетели у мој дом као лишће ношено ветром. Могао сам вас оставити да једноставно помрете од глади на овом гребену... Због даме која је била међу вама, ја сам решио да другачије поступим... Не из милосрђа, не!... Ја презирем белце, све Европљане и Американце... Издвајам међу њима само оне који ми могу бити од

је и препуншам проклету Европу и Северну Америку леденом даху разудареног Северног Пола...

— На то је све шала... уображење — прекиде га нервозно Жубер, који више није могао да га слуша.

— Зар су биле шале сви они ужаси, господине поручниче, све оне страхоте које сте и сами преживели? Зар је талас хладноће који уништава северну Европу, врућа киша која гуши јужну Европу... зар је то уображење?... Зар сте све то само сањали? Не, разуме се да нисте... Сада знајте: тај пакао је створила моја воља; моја рука је отворила његово изворило!...

Његове строге очи одједном гневно блеснуше. Запрепаћена Жана ослони се на пребледелог Обрија. Само је Жубер остао хлад

Робин Худ и његова дружина

27 ЗАСЕДА

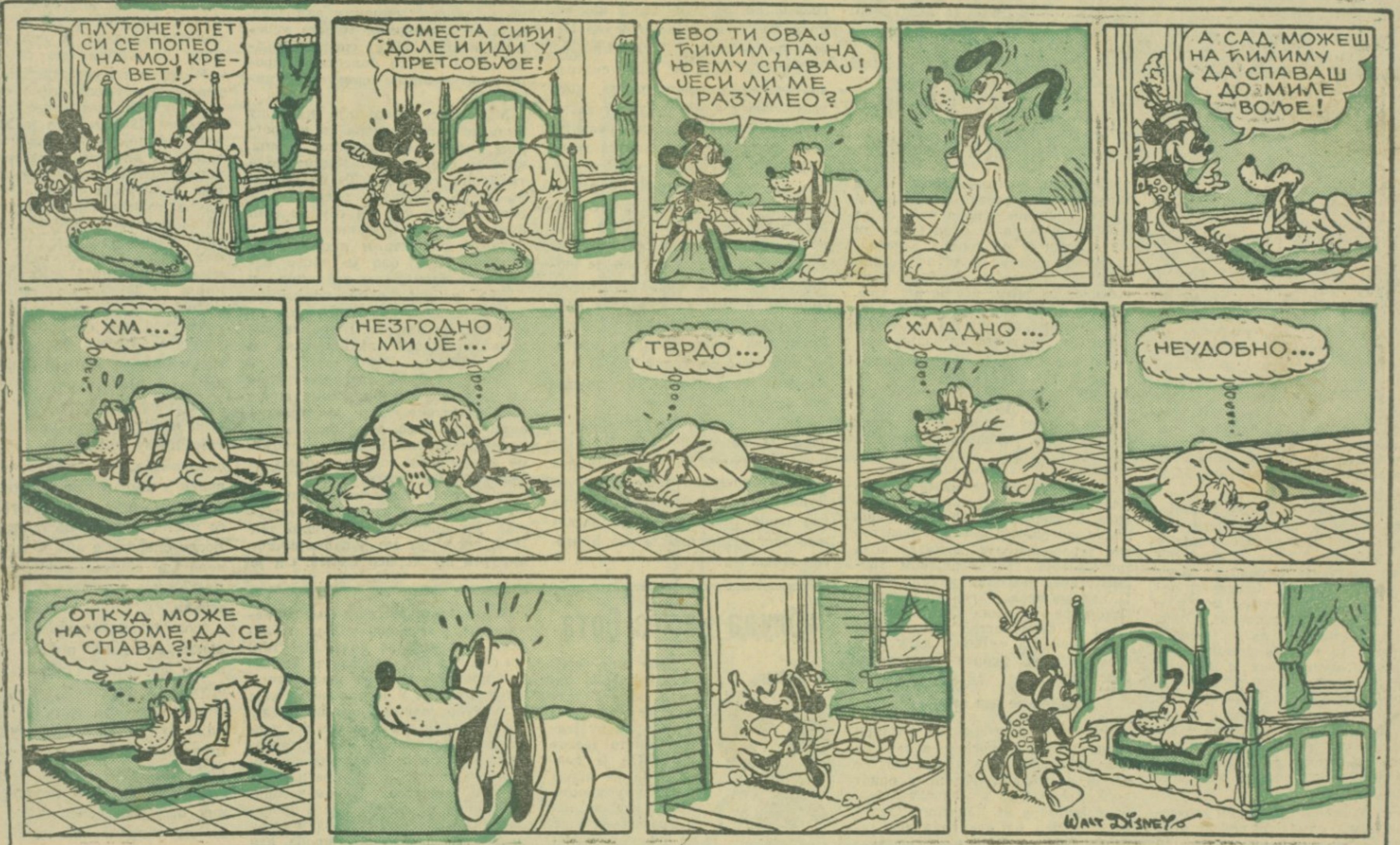

МАЛИ ХИЈАВАТА

WALT DISNEY

ПЛУТОНОВ ФИЛИМ

WALT DISNEY

ИНСЕКТИ

Који „руше“ и „зидвају“ градове

Остави човек своја кола у пољу, а кад ујутру дође по њих нађе само металне делове; од свега осталог — ни трага. Или пође на детовање, а кад се врати и покуша да уђе у кућу — све се распе као да је од карата: врата, прозори, намештај, а некад и читав зграда. Сви дрвени предмети били су потпуно шушњи, само је, захваљујући боји, остао сачуван танак спољни слој. Зато је и најлакши додир био довољан да се све претвори у прах. Штете су понегде и много веће. Неки невидљиви непријатељ прождирао је све што је било од дрвета и читаве градске четврти претварао у рушевине.

Срећом, такви догађаји могућни су само у тропском појасу. Узрок су им термити, прастари „лароз“ који се појавио на земљи много пре већине данас познатих живих бића.

На пропланцима тропских шума налази се често на чудне грађевине, чије се куле уздижу и по неколико метара у висину. Изграђене су од неког необично тврлог материјала, тако да ниједна животиња не може да их разори; срушити их може само човек својим челичним алатом и динамитом.

У тим зградама и у дубоким подземним просторијама живи по неколико стотина хиљада термита — инсеката који по облику погледу на мраве, само су нешто већи и с мравима немају никакве „породичне“ везе. Штавише, мрави су њихови најљући непријатељи.

Занимљив је живот термита и уређење њихових градова. Само, мало их је ко видео на раду. Они све послове обављају дубоко под земљом, у потпуном мраку. То им ништа не смета, јер — немају органа вида! За њих сунчева топло-

та и светлост значе смрт. Ови чудни инсекти живе само под тачно одређеним условима топлоте и влажности, које они сами врло вешто одржавају.

Ни код једне заједнице живих бића није подељена тако строго спроведена као код термита. Има неколико облика ових инсеката и сваки од њих обавља одређене послове. Највише је радника. Њихова је дужност да се брину о исхрани заједнице, да чувају јаја и негују ларве. Они немају никаквог заштитног оклопа, нити су у стању да се одбране од било којег непријатеља. Суерет и с најмањим мравом — за њих је пропаст. Али зато постоје ратници, са оклопом и јако развијеним вилицама, чија је једина дужност да прате раднике кад иду на посао и да бране термитски град. Они не морају да се брину ни о

храни. О томе се старају радници, који храну чак морају и да прожваћу и да је тако сварену даду ратницима, јер они нису у стању да то сами учине.

Радници и војници су слепи и бесполни, али у термитском граду има и других облика ових инсеката. Веома мали број термита има очи и лепа прозирна крила. Једно њима је суђено да, једном у години, излете из града, да осете свеж ваздух и сунчеву светлост. То је њихов свадбени лет, са кога се мало њих врати у термитски град. Већина постане плен птица и других грабљивица. А међу онима који се врате, биће један „краљевски“ пар, чија је дужност да продужи врсту.

Жалостан је живот овог пара термита. Они се никад више неће винути у небеско плаветнило и до краја живота остаће у једној ћелији на дну термитњака. Чим се спусте у њу, одризу једно другом крила и предаду се својим дужностима. „Краљица“ само носи јаја — сваког секунда по једно — одебља и постане много већа од својих поданика. „Краљ“ се, међутим, стално смањује и, као да зна шта га чека, плашљиво се крије иза своје велике супруге. Једног дана, кад остаре, њихови поданици ће их појести.

Човека просто запањи ред који влада у термитњаку. У њему увек постоји одређен однос између

броја радника и војника. Ако се број војника несразмерно повећа, онда је тај вишак осуђен на пропаст. Он једноставно више не добија храну и угине.

Узбује у термитском граду су често појава. Чим се непријатељ — човек, мрави или ма ко други — приближи граду, на дати знак свако заузима своје место. Војници, разјапљених чељустима, чекају нападача, док радници евакуишу јаја, ларве и храну у сигурна подземна скровишта. Не заборављају чак да однесу и „краљевски“ пар са угроженог терена.

Научници су пронашли преко хиљаду разних животињских врста које заједно са термитима живе у њиховим градовима. Неке од њих су нежељени гости, док већина служи термитима за храну.

Зато што живе у мраку, дубоко под земљом, термите је врло тешко посматрати. Ако их човек затвори у металну или стаклену кутију, они ће и тада наћи начин да побегну. Неком хемиском материјом коју луже нагрише зидове затвора и нестаће. Ако им људи поруше град, они ће га опет подићи. Ако се то понови два-три пута, онда термити одустају од даљег зидања, заравне земљу и повуку се у подземни део града. Зато је и борба против њих врло тешка, јер су њихови подземни станови често дубоки и по неколико метара.

ТРИУМФ

у савременом Риму

У старом Риму приређиване су разне свечаности, али их је мало било које су толико одушевљавале народне масе као триумф, највеће одликовање које је држава додељивала својим војсковођама за ретко велике успехе на копну или мору.

Тога дана улице Рима биле су препуне света: грађана и војника, а на све стране града чуле су се песме и прогламали узвици: „Io triumphe“ — што по прилици значи: ура. Од тога потиче реч триумф, која у данашњем смислу значи успех. Триумф је био свечаност која је приређивана не само у славу војсковође, него и његових војника.

Прописи за триумф

За време триумфа у Риму је владала општа слобода говора и сви су је искористивали, а наро-

да у сусрет триумфатору. Тамо би се направила поворка која треба да иде испред триумфатора. На челу поворке су се налазили чланови сената, па диктори, чета војника и морнари, свирачи, а за њима они који су носили велике слике на којима су приказани успеси триумфатора: сцене из борби са копна и мора. За овима су ишли они који су носили оружје отето од непријатеља, а нарочито су били истинити бодежи скинути са непријатељских даља. У написима сличним данашњим транспарентима, говорило се и о броју потопљених непријатељских бродова. Често се и претеривало да би публика била што задовољнија. Тако су за време Помпејевог триумфа ношени транспаренти на којима је писало да је он потопио 700 непријатељских бродова са бодежом. У поворци се носила и не-

тар од слонове кости с орлом на врху, а у десној лаворави венац. Један државни роб придржавао је над главом триумфатора златну круну бога Јупитера, јер је била толико тешка да је триумфатор, макар био не знам колико снажан, није могао држати на глави. Други роб, кога су називали крвником славе, стајао је до триумфатора и стално му говорио: „Обази се иза себе и не заборави да си човек“. Тиме је опомињао триумфатора да га не понесе мисао опасне по слободу римског народа. На триумфаторовим колима налазила су се његова ситна деца и ћерке, док су одрасли синови јакхали иза кола са највишим официрима триумфатора. Иза ових су ишли морнари и војници у маршу. Били су окружени цвећем, певали су песме и клицали.

Кад би триумфаторова кола дошла до Јупитеровог храма на Капитолу, он би скинуо боже одео и богу Јупитеру принео део ратног плена, у првом реду непријатељске заставе и потом наредио да се жртвују животиње. Свечаност се завршавала великом гозбом којом је триумфатор чистио не само сенаторе и друге угледне личности, већ и војнике, а понеки од њих и цело римско грађанство. За једну гозбу под Цезар небом коју је приредио Цезар употребљене су 22.000 столова.

Међутим, када би сенат сматрао да војсковођа или адмирал нису заслужили триумф могли су да му дозволе само такозвану овацију, неку врсту триумфа, али са мање сјаја. Тај триумфатор није се возио на колима, него је у раније доба ишао пешке, а за време царства јахао је на коњу. Није имао право да се обуче у одео из храма бога Јупитера, већ је носио тогу која је имала рубове од грмиза, а коју су смели да носе само највећи великодостојници Рима: диктатори, конзули, претори, високи свештеници итд. У ризи није носио венац од лавора већ од мирте.

Триумфи су додељивани војсковођама на копну и победнику на мору — адмиралу. Први адмирал који је прославио триумф био је Дулије. То је било 260 године пре наше ере. Триумф је заслужио због сјајне победе над Картагинцима.

Заблуда Цемса Вота

Цемс Вот, проналазач парне машине, није ни слутио како ће велику примену једном имати његов изум. Он је сматрао да ће парна машина углавном послужити за испумпавање воде из рудника и покретање машина у фабрикама. До проналазач парне машине једини

широм света реуматизам ствара милионе тешких срчаних болесника, нарочито међу млађим особама. Све до недавно, жртве ове тешке болести беспомоћно су гледале како им снаге из године у годину лагано али сигурно опадају. Динамична је постајала све мучније и болесник је живео у вечитом страху од изненадног излива крви, што би за њега био крај.

Данас је у том погледу стање сасвим другачије. Операције срца, одисно срчаних зализака, које се последњих година успешно изводе, већ су спасле хиљаде људи тешке болести и прошириле границе савремене хирургије.

Могућност операција на срцу била је тесно везана са напретком хирургије грудног коша, која је све до 1930 године била такорећи у повоју. Ту се јављала једна наизглед несавладљива тешкоћа: кад би грудни кош био отворен, откривена плућа брзо су слабила и пацијент би умирао. Али, ово је убрзо откљено уношењем кисеоника у плућа у току саме операције. Другу опасност претстављале су инфекције, али је и она савладана применом антибиотика и сулфамида.

Тиме су били створени услови за извођење операције срчаних зализака, али је техника саме операције дуго остала непозната. После неуспеха двојице америчких лекара, којима је 1925 године умрло свих десет оперисаних болесника, мало се ко усуђивао да учини нов покушај. До напретка је дошло тек 1948, заслугу младог америчког хирурга др Хораса Смита. Он је

применио сасвим нов начин операције — много тежи и опаснији од оног који се данас примењује — па ипак му је од седам тешких срчаних болесника издржало операцију и излечило се њих пет. Др Смит је пронашао у савршавању свој метод, борећи се са временом. Он је и сам био тежак срчани болесник и операција му је била једини спас. Међутим, ниједан хирург коме се обратио није се усуђивао да га оперише његовим методом. Тако је овај способни млади лекар подлегао тешкој болести од које је већ неколицину болесника био спасао.

И други хирурзи радници су на усавршавању операције срчаних зализака. Од пет болесника оперисаних 1948 године у Ханемановој болници у Филаделфији само су двојица преживела. И поред толике смртности, настављен је рад на овом пољу. Већ идуће године смртност је пала на 14 од сто, а 1950 код 91 операције било је свега седам смртних случајева. Прошле године извршене су 264 операције, од којих су 244 биле успешне.

Ово су несумњиво изванредни резултати, јер су оперисани углавном најтежи болесници, код којих је обољење већ било у последњем стадијуму. Један од њих, бивши рудар, био је постао потпуно непокретан. Међутим, после операције толико се опоравио да је могао да се опет врати у свој рудник. Једна млада жена није била у стању да се пешице попије на први спрат; после операције она је могла поново да обавља своју дужност настојнице у једној великој згради.

Тако је ова операција, која је некад сматрана правом хируршким смелашћу, постала моћно оружје у борби против реуматичног обољења срца — болести која је до недавно остављала пустош међу младим људима. Међутим, она не помаже код артериосклерозе и других срчаних обољења услед којих долази до закречавања крвних судова и постепеног лишавања срца довољних количина крви.

чито војници који су ступали иза кола триумфатора. Поред узвика „Io triumphe“ војници су певали и разне песме које нису биле само сатиричне, већ и погудне, и све су биле упућене слављенику. То се није сматрало као нека дрскост, него као природна ствар. Тако су, на пример, војници ступајући за колама Јулија Цезара говорили да је Цезар тврдица, да често рђаво поступа са војницима, да је као младић био раскалашан и правно скандале. Разуме се, ни један слављеник за време триумфа није прошао добро, јер нема човека без мане. Сачуване су и збирке тих стихова и примедби којима су се војници свестили свом врховном команданту.

За обављање триумфа постојали су посебни прописи. Када би победник приспео са бродовима у луку најближу Риму послао би сенату посланике с молбом да му се дозволи триумф. Сенат би одмах узео у претрес ту молбу и тада је почињала расправа. Говорило се о томе да ли је молилац заслужио то највеће државно одликовање, затим какве је непријатеље савладао, колико је непријатељских бродова потопио, а колико их је запленено, колико је робља заробио и да ли се међу заробљеницима налази нека угледна личност и, најзад, да ли је победник лично као човек заслужио толику част.

Чим би сенат декретом дозволио триумф, одмах би почеће припреме. Када је све било готово и одређен дан триумфа, цело грађанство Рима пошло би изван гра-

пријатељска благајна, ако је била заплењена, па златни венци, којима су даривани јунаци који су се у борби истакли. У прво време ти венци били су од лавора, а касније је заведена мода да буду само од злата. Некад их је било и на стотине. За време Цезаревог триумфа ношена су 2822 златна венца у укупуној тежини од око 10.000 килограма — тј. вагон злата.

Иза ових који су носили златне венце долазили су други који су водили животиње намењене за жртву на Капитолу. Рогови животиња били су позлаћени, а главе су им биле искићене вршцама и цвећем. Последњи у овој поворци ступали су заробљеници, сви у тешким оковима, па ма били краљеви, краљице или њихова породица. Уствари, триумф се највише ценио по угледу заробљеника. За тим заробљеницима ишла су кола триумфатора. У Маријевог триумфу, пред његовим колима ишао је окован краљ Југурта. Поносна Клеопатра, краљица Египта, извршила је самоубиство само да не буде одведена у Рим и да у окрвину не ступа испред Октавијанових кола.

„Обази се иза себе...“

Иза тих заробљеника, четири бедна искићена цвећем вулка су кола триумфатора. На њима је стајао слављеник обучен у орнат који се чувао за те славе у храму бога Јупитера на Капитолу. Одео се састојао од две грмизане хаљине, које су биле извезене златом. На ногама је имао златне ципеле. У левој руци држао је скип-

Бокелски устаници

Бока Которска, као и цела Далмација, била је под влашћу Млетачке Републике од половине XV века па све до 1797 године када је власт над њом преузела Аустрија. Али, за разлику од других, Бокелски су успели да извојују значајне привилегије, које су имали у доба Млетачке Републике. Нарочито паревом наредбом од 1814 године, Аустрија је изузела становнике Боке Которске од војне обавезе и пореза.

Пуних 56 година аустријска влада је поштовала ове привилегије, али 1868 године наметнула је Бокелма порез на земљу. Не признајући ову одлуку, неке општине, а нарочито Грбаљска, устану на оружје и поседују Котор. Из Паштровића, Грбља и Кртола био је чак упућен позив Петру II Петровић-Његошу на Цетиње да сведе у Боку и завлада њом.

У пролеће 1869 године, аустријски парламент изгласао је и закон о домобранству, према коме су и Бокелски морали да служе војску, а намеснику Далмације наређено је да се младићи уведу у спискове и позову под заставу. Против овакве одлуке народ Боке уложио је протест, али без успеха. Међутим, Бокелски нису попустили, већ су се и даље позивали на своје традиционално право. Најзад, кад су се све наде изгубиле, дигну се на буну. Најпре Кривошијани, а ускоро и Леденичани, Оравчани и Бранђи, затим Грбљани, Мањани и други. Устаници се накупило око две хиљаде, а на њих је пошло 22.000 аустријских војника и шест ратних бродова.

Једанаесторица на једнога

Најтврђе устаничко упориште биле су Кривошије, а размер снага један према једанаест у корист непријатеља. Аустријски војни команди били су уверени да ће лако и брзо угушити побуну.

У јесен 1869 године почела је пр-

ва аустријска офанзива на Кривошије, али поход није успео јер командант и војска нису знали да се снагу у кривошијским клинцима. Устаници су их не само брзо зауставили, већ и бацили натраг у Боку.

У исто време, побуњеници у Грбаљској општини заузели су тврђаву Станевине и ударили на Будву. Одељена која су оперисала према Котору опсела су тврђаве Горажде и Тројницу и примакла се самом граду.

Али, аустријска војска убрзо је предузела другу офанзиву на Кривошије и Грбаљ. Устаници су сад применили другу тактику. Прво су пустили њене предње колоне да се примакну, па су изненада напали позадину из заседе. Међу Аустријанцима је настала забуна која се убрзо претворила у дивље бекство. Нападач је претрпео велике губитке, па је и сам командант казненог похода био рањен. Бечка влада није ни слутила да ће јој бокелски устанак задати толике бригае, а још мање да ће је понизити пред иностранством, као што се то догодило.

Још један пораз Аустрије

Због неуспеха у прве две офанзиве аустријска влада је сменила царског намесника Далмације, који је у исто време био и командант аустријских трупа. Војска је регрупирана, попуњена новим снагама и половином новембра почела је трећа, највећа, и последња офанзива на Кривошије.

Аустријанци су наступали у пет колона и 17 новембра дошло је до жестоке борбе дуж целог фронта. Устаници су се јуначки борили и одолевали нападима не плашећи се јаке артиљеријске ватре која је тукла њихове положаје. Сутрадан је борба настављена с несмањеном жестином. У једном тренутку, устаници су узакли пред навалом. Аустријски генерал, мислећи да су Бокелски потучени, наредио је главнини да крене у напад. А кад су

се устаници повукли у унутрашњост Кривошија, према тврђави Драгаљу, која је била циљ аустријске офанзиве, командант, мислећи да има пред собом напуштено бојиште, издао је наређење да војска пође у колони по четири ка тврђави. И баш тада, кад се томе нико није надао, бокелске чете изненада нападну непријатеља и својим јуришем створе ужасну пометњу у његовим редовима. Тада је и сам генерал, бојећи се за своју главу, напустио бојиште и у паничном страху побегао на један ратни брод који га је чекао у Рису.

Три дана трајало је повлачење царске аустријске војске. Изморена и сатрвена, она се једва домогла Боке, оставивши у Кривошијама велики ратни материјал, па чак и војну благајну. Крајем новембра, аустријска војна команда располагала је, уместо са 22.000, само са 10.000 војника. У својој песми „Стража“, Ђура Јакшић је опевао један догађај из кривошијског устанка, чија три стиха гласе:

Сидног цара војска бежи,
Ал' је мучан пут спасења
Преко кама, преко стена...

После тешких пораз, Аустријанци су се повукли у утврђена приморска места.

Нови успеси и — пораз

Видевши да устанак не може угушити оружјем, бечка влада предузела је све да се мирним путем спо-

разуме са устаницима. Поново је смењен царски намесник Далмације и постављен нови, подеснији за вођење преговора. Нови намесник је 3 јануара 1870 године изишао с великом пратњом у Кнезлац, у Кривошијама, где га је чекала наоружана устаничка војска са својим главарима. Један од главара изнео му је у подужем говору узроке због којих се народ дигао на устанак: „Кршење старих права, насилан поступак власти, лјачкање домова и харање поља“. Устаници су одбијали да признају своју кривицу због дизања буне, на којој је царски намесник упорно тражио да се сачува бар формално признање. Намесник је, најзад, постигао спора-

зум са устаницима и о њему обавестио бечку владу, која је са своје стране потврдила да се војни закон неће спроводити у Боки Которској.

Али, Аустрија се држала овог споразума само до пред крај 1881 године. Тада је њена влада наредила да се Бокелски позивају на војну службу. Огорчени овим кршењем дате речи, Бокелски поново дигну устанак. Прва пушка опет је планула у Кривошијама. Устанак је трајао цело пролеће 1882 године, али, уложивши велике напоре, Аустрија је успела да га угуши. С њим су пропале и све бокелске слободе које је народ од старина уживао.

Прва ПЛИНСКА СВЕТИЉКА

Пре нешто више од три века нигде у свету улице ноћу нису биле осветљене. Ко у то време није хтео по мраку да прескаче камење, олуже и разне друге препреке на улицама, морао је да носи фењер у коме је горело кандило. У Паризу су се такви фењери могли изнајмљивати.

Богати људи водили су ноћу слуге које су ишле испред њих и фењером им осветљавали пут. Често је та пратња била добродошља и као заштита од разних нападача, којих је у то доба, ноћу, по великим градовима, било необично много.

У неким немачким градовима управљачи су захтевали да становници стављају ноћу фењере у прозоре да би улице биле осветљене, наплаћивали су од грађана трошкове за подизање стубова с фењерима и на разне друге начине се трудили да осветле улице.

Немачки владар Фридрих Велики (1712—1786) наредио је да се у Берлину постави 2.400 стубова с фењерима, али изгледа да ни то није много помогло, јер Берлинци су у то доба говорили: „Све то осветљење користи само да би се боље видело — колико је мрачна ноћ!“

И у Енглеској је половином осамнаестог века било слично решено осветљавање или боље — не, осветљавање улица. Али, у то време већ је живео човек који ће заиста осветлити улице.

Дрвени шешир

У близини енглеског града Бирмингама била је подигнута фабрика „Бултон и Ват“. У канцеларију фабрике дошао је једног дана неки млађи човек и рекао Бултону да би хтео да се запосли као техничар.

— То би многи хтели — одговорио му је власник — али шта ви то нарочито знате да бисмо вас ми запослили?

Људи су дуго обожавали воду

Велики значај воде за гајење усева и за опстанак људи прибавио јој је код примитивних народа обожавање и својство светог елемента. Код античких народа, култ воде иде упоредо са култом Сунца и Земље. То су за њих три основна елемента живота.

Бог неба и небеских вода код старих Индијаца звао се Варума. Код каснијих индских филозофа, Синдру је бог влажности, која, као и код грчког филозофа Талеса, претставља основни елемент живота. Код Персијанаца велики боги-

ња воде звала се Ардвисура, а код азиских народа велики значај имали су богови земаљских вода који деле људима здравље и бесмртност. Стари Словени, Германи и Скандинавци такође су обожавали воду, док је код Грка и Римљана овај култ био изражен у виду обожавања нимфи, сирена, најادا и других човеколиких божанстава воде и мора. Многа места у разним земаљама добила су име по води, а име француске династије Бурбона води порекло од старог божанства воде — Бурва.

— Па... — почео је да замуцкује Вилијам Мардок, јер тако се звао тај младић, и место да још нешто каже, он је само окретао свој шешир у рукама. То је био неки необичан шешир и кад га је Бултон приметио одмах је запитио:

— Какав вам је то шешир? Покажите ми га, молим вас! Од какве је то тканине?

— Уопште није од тканине, — одговорио је Мардок — на стругу сам га израдио од дрвета.

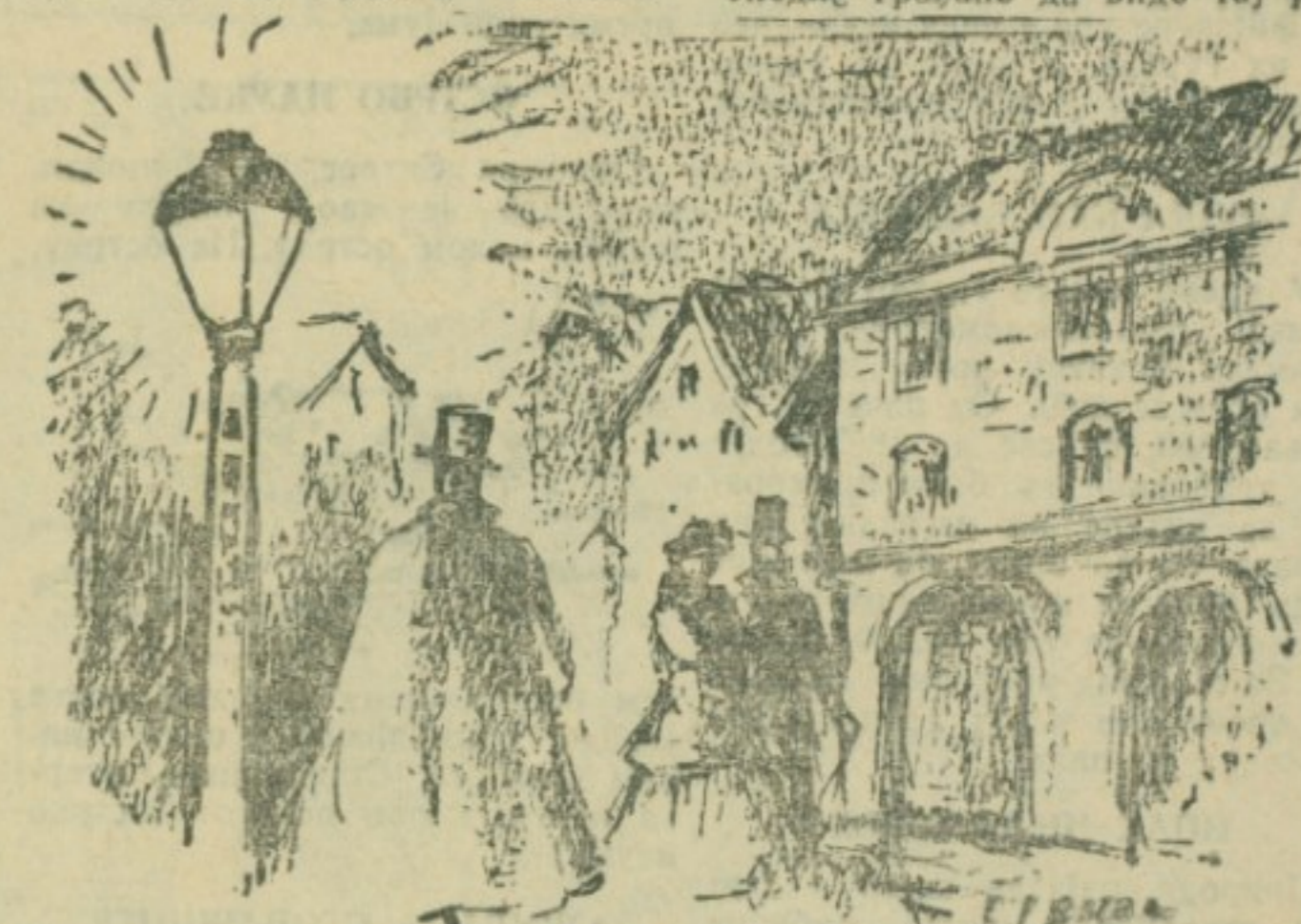
— Од дрвета? То је занимљиво! То сте се добро досетили. Чујте, допада ми се то што сте се нечег новог сетили. Причајте је дан тренутак, говорићу са Ватом о вашем запослењу.

У мраку о мраку

Кад је изишао из канцеларије, младић је, сав срећан, завитлао

Победа

Тада су Мардок и Клег позвали претставнике општине и друге угледне грађане да виде тај резер-

шешир у ваздух, ухватио га и притиснуо на груди. Тако је Вилијам Мардок постао техничар у фабрици машина „Бултон и Ват“.

Једне ноћи, кад се враћао кући од својих пријатеља, Мардок није могао да нађе фењер, али је храбро закорачио у мрак ноћ. Пут је био дуг, а мрак све гушћи. Кад је прошао поред сагалишта каменог угља фабрике „Бултон и Ват“, Мардок се сетно да је често виђао како из гомиле угља куља плин. Знао је да је због тог плина често избијао пожар. То га је навело да извади из цела свињску бешику, коју је случајно био повео, и да је напуни плинном. На отвор бешике привезао је своју лулу и на њеном крају упалио плин који је лагано излазио. И плин је горео плавкастом светлошћу! Колико је лако све то могло да експлодира, Мардок није знао, али — имао је среће: у његовим рукама мирно је горела прва плинска светиљка!

Код куће, он је с једним својим другом, много озбиљније и пажљивије, проучио своје случајно откриће. Пошто су у свињске беши-

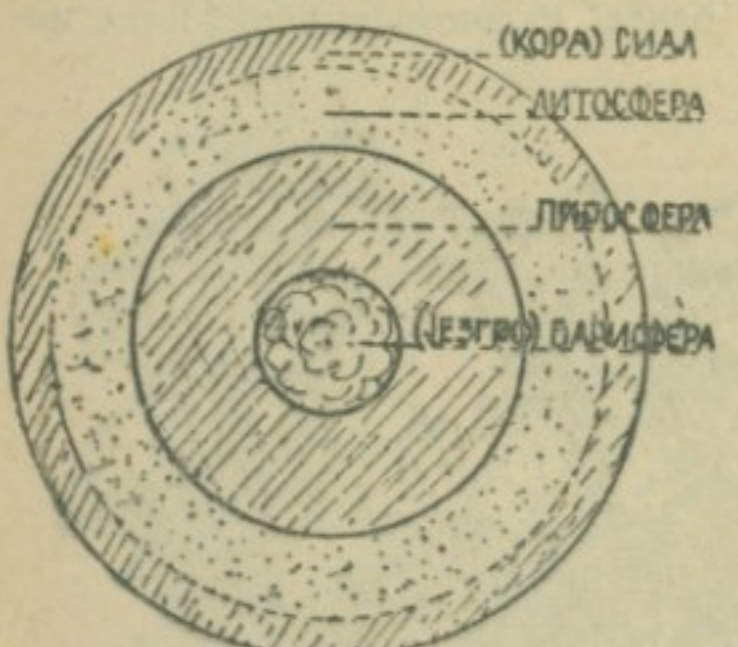
воар — изблица. Они су дошли и кад је Клег, затворивши врата, рекао: „Дозволите да сад на једном месту ирбушим казан и запалим плин који ће покућати, да бих вас уверио да се ништа неће догодити“, — нико није изишао, бојећи се да не буде проглашен кукавицом. Клег је заоста учинио што је рекао и — ништа се није догодило.

Тада су Мардок и Клег добили дозволу да у једном делу Лондона уведу плинско осветљење на улицама. Убрзо затим и у другим великим градовима у Енглеској и ван ње почело је увођење плинских уличних светиљки. Али, то није свугде било могуће без отпора и тешкоћа. Један угледни немачки лист тога времена, „Келнска новине“, писао је о плинском осветљењу: „Безбожно је претварати ноћ у дан; то је штетно по здравље, јер ће људи дуго, до касно у ноћ, да се задржавају на улицама и — напешће; дуго ће се седети у кафанима; коњи ће се те светлости плашити, а допови ће се осветлити!“

НЕШТО МАЛО О ЗЕМЉИ

Наша Земља једна је од мањих планета које сачињавају породицу Сунчевог система. Кад се одвојила од Сунца, била је састављена од ужарене масе. Обртањем око осовине, почела је да се хлади површина те ужарене масе и постајала је све тврђа, па је тако настала Земљина кора.

Земљина кора дебела је око 50 километара и углавном је састављена од два елемента: силицијума

и алуминијума, због чега се овај део Земље назива: синал (Si-Al). Иза овога долази појас дебело око 1.150 километара, а претежно је састављен од силицијума и магнезијума и зове се: сима (Si-Ma) или литосфера. Температура у овом појасу износи око 1200 степени Целзијусових. После литосфере долази пиросфера, дебела око 1700 километара. Она је састављена претежно од никла, железа, силицијума и магнезијума, па се због тога назива нифесима (Ni-Fe-Si-Ma). Температура у овом слоју може да порасте и до 1600 степени.

Испод пиросфере па све до средишта Земље налази се језгро или барисфера, које сачињава ужарена маса. Она се добрим делом састоји од никла и железа и назива се нифе (Ni-Fe). Температура у њој износи 3.000 до 4.000 степени Целзијусових.

Рачуна се да је Земља стара близу две милијарде година, тј. од времена одвајања од Сунца до нас. И Земља има своје детињство, младићко доба, средовечност и старост. Прво се назива звездано доба. То је време када је Земља била ужарена маса. Колико је оно трајало, не зна се. Иза звезданог долази прастаро, прекамбри-

Биљка која успева на сваком земљишту

Кромпир је благородна биљка. Успева на сваком земљишту, на свакој клими. Расте чак и тамо где ни јечам не може. А усто је и веома хранљив. Он садржи скроба — једног од основних састојака људске хране — више од пиринча и од ма које врсте жита.

Па ипак, наши даљи преци нису јели кромпир...

Нису га јели — зато што нису знали за њега. Прошло је свега око 160 година откако се кромпир, на свом победоносном освајачком путу по Европи, одомаћно и у нашим крајевима.

Пут преко океана

Не зна се тачно где су и кад људи почели да гаје кромпир, али је сигурно да су становници Јужне Америке знали за њега још много

пре него што се Колумбо искрцао на америчко тло. Ископавајући старе перуанске гробнице, археолози су у њима налазили, поред осталог, и сасушен кромпир, који су вероватно породице умрлих остављале да се покојнику нађе на „оном свету“. То истовремено доказује да је још од најстаријих времена кромпир био цењен као храна.

Али, требало је да прођу векови па да ова корисна биљка пређе океан и појави се на трпезама Европљана. Заслуга за то приписује се енглеском морепловцу Франсису Дрејку, који га је донео из Америке 1580 године, па му је за то подигнут и споменик. Међутим, вероватније је да је кромпир пренешен у Европу и пре тога. Шпански морепловци свакако су још много раније упознали његову вредност, па су, враћајући се

из Јужне Америке, за дуготрајно путовање до Европе снабдевали своје бродове, поред осталих врста хране, и кромпиром.

Неповерење према новој биљци

У почетку свет је с неповерењем примио нову биљку. Није то било без основа. Сродници кромпира су већином отровне биљке — бунника, велебиље, татула, дукан и друге — па и само његово лишће и плод садрже доста отрова соланина. Тај се отров налази чак и у младим кртолама ове биљке, да се у току раширења изгуби. Сем тога, сматрало се да човеку не приличи да, као свиња, једе корење.

Тешко је било сузбити ове предрасуде. Чак и пошто се кромпир, негде у другој половини 17 века, већ одомаћно у Ирској, никако није могао да ухвати корена на континенту. Просвећени људи, увиђајући велику важност ове нове биљке, настојали су на све начине да је популаришу у народним масама. Остало је забележено да је 1616 године Луј XIII приредио све чану вечеру на којој је званично послужено — кромпиром. Гости су се запрепашћено гледали. Али, није се имало куд. Оно што краљ једе, морали су и они. Сви су увидели да је то укусна храна, али гајење кромпира се и даље споро ширило. Узалудна су била и настојања Луја XIV, који је свакога дана на својој трпези имао јело са кромпиром. Тек крајем XVIII века почело је у Француској масовно гајење кромпира. Заслуга за то припада ботаничару Пармантјеу. Он је написао велику расправу о хранљивости кромпира, али ни то није много помогло. Помогла је његова досетљивост.

Ширење по Европи

Пармантје је свуда око поља на коме је засадио кромпир поставио јаку стражу. Сељаци су се, пролазећи ту, чудили: шта ће стража око једне обичне њиве! То је побудило њихову радозналост. Кад се нешто чува, онда свакако да и вреди! И почеле су крађе. Сваке ноћи упадали су непознати људи у Пармантјеово кромпирште и чу пали биљку. Стражари, наравно,

Варо су постала имена?...

... НИЛ

Стари Египћани звали су своју највећу реку Хел. Тачно значење ове речи није познато, али неки научници сматрају да она значи „тајни, мистериозни“. Ово име потекло је вероватно отуда што место где извири Нил дуго није било познато. Тек су Грци и Римљани име Хел заменили са Нил. Нил је реч индског порекла и значи „индиго“.

... ОРКЕСТАР

У старој Грчкој оркестар је био простор између позорнице и простора одређеног за гледаоце, где су били смештени хор и свирачи. Много касније ово име се почело употребљавати у данашњем значењу.

... МУЗЕЈ

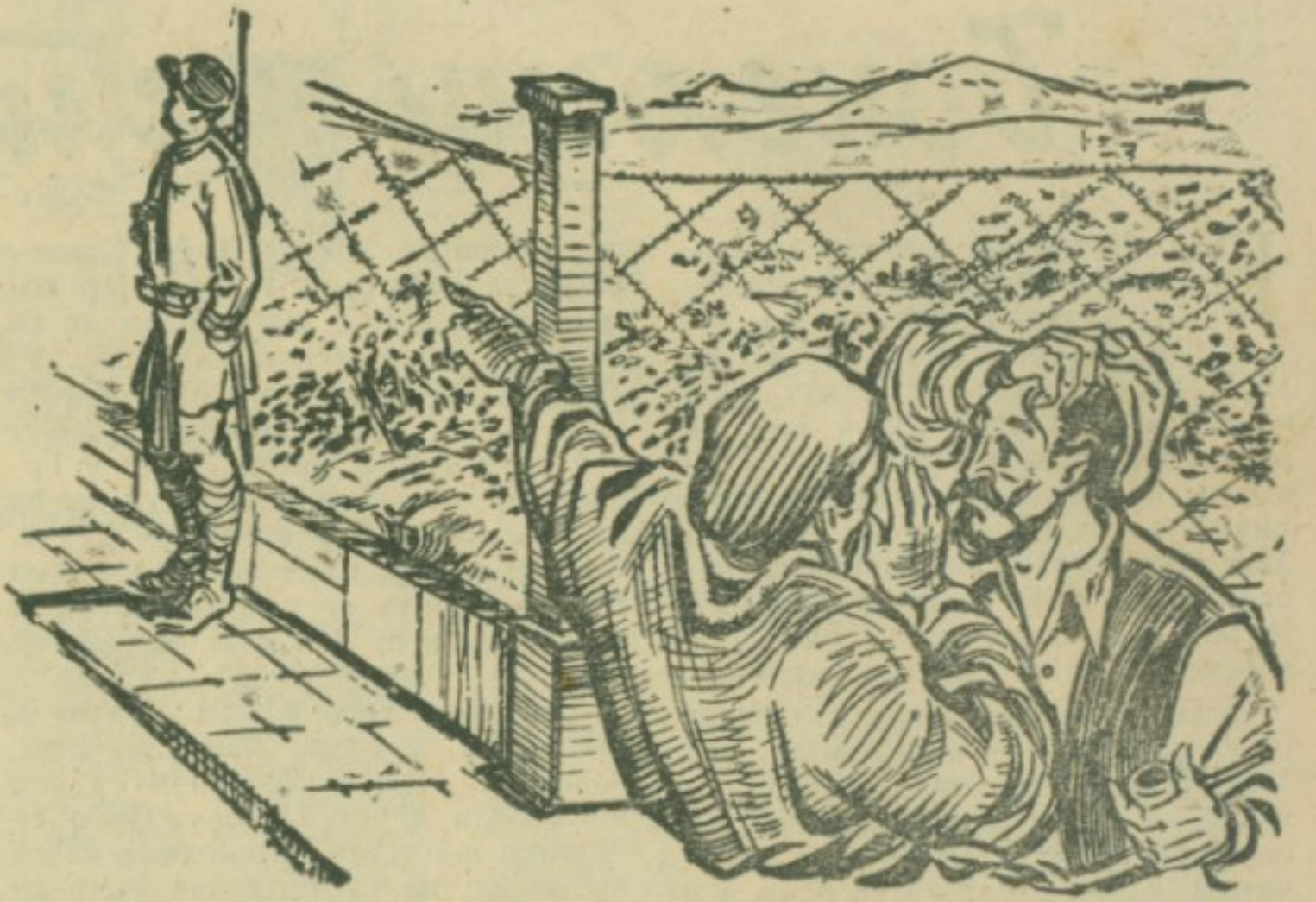
Збирка уметничких или научних предмета у нарочитој згради зове се музеј. У старој грчкој митологији музе, њих девет, биле су заштитнице уметности и науке. По њима су и музеји добили своје име. Реч музеј значи храм муза.

... АЛПИ

Порекло речи Алпи није још потпуно утврђено. Неки научници сматрају да је постала од келтске речи алб, што значи висок, док други мисле да су Алпи добили име према латинској речи албус — бело.

... САВАНА

Шпански историчар Гонзало де Овиједо Валдес први је описао простране равнице без дрвећа у Америци и назвао их саванама. То је шпанска реч и значи „плоча“ или „лист хартије“. Валдес је америчке равни назвао саванама због тога што на њима, као на листу хартије, готово нема дрвећа.

ништа нису видели. Ускоро су се на разним странама могле видети њиве с кромпиром. Кад су се уверили да је то укусна и добра храна, људи су почели да га гаје на све већим површинама. Тако је кромпир освојио Француску, а одатле је пренешен и у друге земље. Пармантјеу је за ово, после његове смрти, подигнут споменик у Паризу.

Ширењу кромпира у друге европске земље знатно су допринеле револуције и ратови. Необрађена поља и недостатак радне снаге доводили су до слабог приноса. Ратна пустошења смањивала су и овако мале резерве намирница, а војска је тражила све више хране. Настала је глад. Да би могли и

даље да ратују, управљачи су наредили да се војницима даје кромпир. Видели да је ово „корење“ укусно и хранљиво, војници су по повратку из војске почели и сами да га саде. И тако, мало помало, кромпир се ширио по свим земљама Европе. Тако је дошао и у наше крајеве, и то вероватно из Аустрије.

Пред Други светски рат просечна светска производња кромпира износила је око 200 милиона тона годишње. Он се данас гаји у свим земљама света, а јела од кромпира могу се наћи на трпезама богаташа и сиромаша. Кромпир је по стао и индустријска сировина. Од њега се добијају шпиритус и штирак.

Како је постала ЦЕЗ-МУЗИКА

Идуће године навршиће се век и по како је Француска продала Сједињеним Америчким Државама своју колонију Луизијану. У оно време тај посао изгледао је веома неповољан за купца: Французи су примили 15 милиона долара у злату, а Американци — несагледну и непроходну мочвару око ушћа реке Мисисипија.

Данас је та мочвара једна од најплоднијих, најнапреднијих и најбогатијих области Сједињених Америчких Држава. Упоредо са земљом, развијали су се и њени градови, а нарочито Њу Орлеанс, главни пристаниште на ушћу Мисисипија. Од француске владавине и краткотрајног шпанског господства остала је у њему још само једна мала старинска четврт, која се губи

и измишљали све нове и нове инструменте и трикове, свирали дубећи на глави, кривили се и трзали до изнемоглости — у нади да ће ипак једном доћи њихов „велики“ дан. Али, тај „велики“ дан можда никад не би дочекали да није баш у то време, њихов град посетила чувена француска глумица Сара Бернар. Са својим оркестром, који је тада носно звучно и сасвим одговарајуће име „Рези Деви Спезм Бенд“ (што на нашем језику значи: Рези Деви грч-банда), досетљиви малишани приредили су једне вечери серенаду великој гошњи. Сваки члан оркестра добио је од ње у знак признања по један велики златник.

То је био почетак каријере „грч-банде“ и популаризације њене по-

музике. Грч-банда постала је омиљена у читавом граду. Међутим, она је ускоро добила такмача. Нови оркестар, састављен од професионалних музичара-Црнца, почео је да изводи сваке вечери нову врсту музике у једном од најбољих градских локала. Младић музичарима нови оркестар узео је не само идеју, већ и назив „Рези Деви Спезм Бенд“, на који су они били тако поносни. Око тога је настао крупан спор који је, захваљујући томе што је читав град стао на страну малишана, решен у њихову корист. Од највише градске власти црначки оркестар добио је дозволу да може даље наступати само под условом да из свог назива избаци реч „грч“. Црначки оркестар незнатно је изменио тај назив и реч „спезм“ заменио са „дези“.

Тако је настала и добила своје име једна нова врста музике, која је за кратко време освојила свет у Њу Орлеансу: дез-музика — којој су Црнци дали своје име, а створили је укрони малишани из Њу Орлеанса.

АНТОЛОГИЈА ЧУДА

ДА СЕ НЕ ИЗГУБИ...

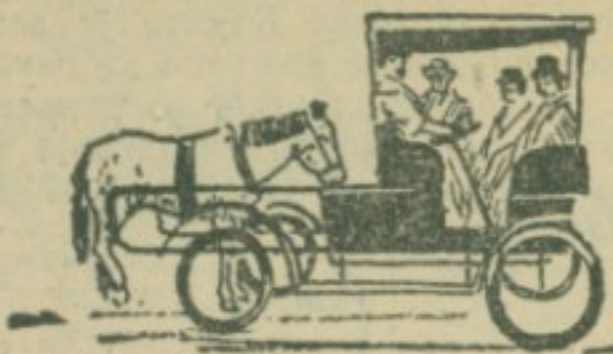
Т. Д. Роквел из Сан Франциска заиста се није могао изгубити ни у једном делу света, јер је на 25 места на своме телу имао истовирано име и адресу, адресу свога адвоката и банке у којој је имао уложен новац.

ГОСПОДАР И УЧИТЕЉ ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ

Футеху Алији, персијском шаху, који није знао ни речи енглески, поклонили је један пријатељ двадесет и један том „Британске енциклопедије“. Шах је прегледао све свеске и оне су му се веома свиделе. Због тога је осталим својим титулама додао и ову: господар и учитељ енциклопедије.

ФИЈАКЕР — АУТОМОБИЛ

Године 1907 у Паризу се појавило једно ново превозно средство. У то време аутомобили су још били реткост, јер су били веома скупи, па су зато париски

фијакеристи начинили фијакер који је донеке лично на аутомобил. Те фијакере коњ нису вукли, већ су их гурали, а њима се управљало помоћу једног примитивног волана.

ВОДА КАО НАДНИЦА

У време кад се градио Суецки Канал радници-домораци нису примали никакву другу надницу сем воде за пиће. Од почетка грађења 1859, па све до 1863 године, урођеници су били приморани да кулуче на изградњи тих канала. За то време од напорног рада, болести и несрећних случајева умрло је око 40.000 радника. За свој рад урођеници су цело то време као плату добијали само воду за пиће.

ИПАК НИЈЕ ЧОВЕК

Природа, највећи вајар и сликар, створила је заиста необична уметничка дела. Широм целог света разасути су природни каменни мостови, стене које потсећају

на људе или неке животиње, каменни сводови и галерије. Ипак, једно од најчудноватијих дела природе је „човек који је израстао из земље“. Наиме, корење једне јапанске трешње израстало је тако чудно да потпуно личи на човека.

ПЕСАК КОЈИ СВИРА

Недалеко од Кабула, у Авганистану, налази се једно велико пешчано брдо, високо око 150

метара. Кад се преко њега корача, чују се звуци слични звуцима флауте.

ДРВО — ЧЕСМА

У близини Винтона, у америчкој држави Вирџинији, налази се једно стабло из кога стално истиче вода. Становници из окол-

ности поставили су у стабло цев и тако оно служи као права чесма.

"САВРШЕНА КУЛА СВЕТА"

У Делхију, у Индији, постоји чувени торањ Кутб-минар, назван "савршена кула света". Торањ је висок 72 метра, а подигнут је пре више од 700 година. Подигао га је око 1200 године султан Катб-уд-Дин-Нибак, оснивач „робовске династије“, само због тога да би његова ћерка имала леп видик према реци Јума.

ОСТРВО НАУКЕ

Општина Ситрес, у Флориди, саградила је своју школу на једном малом острву. На острву,

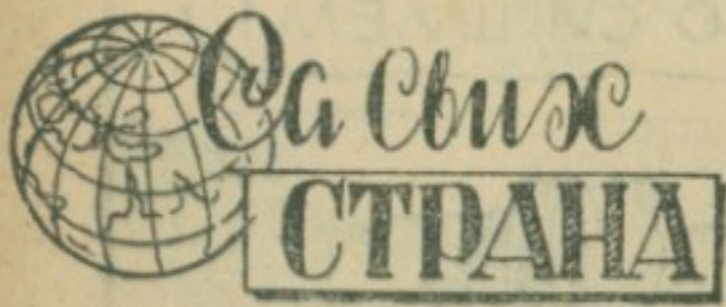
сем школе, нема ниједне друге зграде. Баши долазе у школу мали чамцима. Становници Ситреса називају ово острво: "острво науке".

АЈКУЛА — СТОВАРИШТЕ

У утроби једне ајкуле коју су рибари ухватили у близини Хонолулуа нађено је читаво стовариште разних ствари: сидро од 25 килограма, једно мање од пет килограма, 2 коњске потковице, лопата за угљ, 4 килограма ланача и ексера, ручни часовник, пушчани метак, 2 костима за купање и велики број разних дугмади.

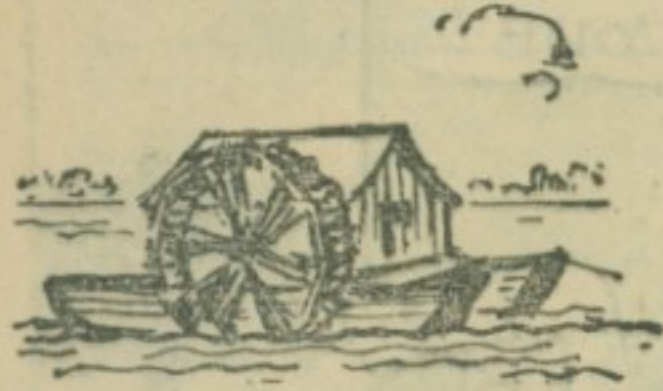
ХОДОЧАШЋЕ МАЧАКА

Године 1813 умрла је у Александрији нека богата муслиманка која је један део свог имања завештала мачкама. Наиме, она је у својој опоруци захтевала од осталих наследника да сваке године одведу на ходочашће у Меку њене 52 мачке. Поред тога, она је тражила да број мачака буде увек исти. Да би добили остали део имања, наследници су пристали да испуне овај чудни захтев и караван мачака одлазио је 127 година сваке године у Меку.

ВОДЕНИЦЕ КОЈЕ ПЛОВЕ

Воденица које плове било је и око Београда на Сави и Дунаву и због тога су се звале: савке и дунавке. Било их је, а и сада их има, и на другим рекама, па се по њима и зову: дрињаче, моравке итд. Те воденице су се правиле тако што би се између два чамца ставила дрвена осовина на којој је био точак с лопатама. На једном чамцу налазила се кућица која је прекривала тео чамца и у њој су били жрњи. Воденица се

прилази чамцем у коме се доноси жито, а после мељава односи брашно. Оваква воденица према потреби може да се превози дуж обале од села до села. У њој се налази воденичаров стан. У борбама око Београда између Аустријанаца и Турака у прошлости, ове воденице послужиле су и у ратне сврхе. Тако су једном Аустријанци сградили понтонске мостове за прелаз преко реке да би окружили варош, али су Турци ноћу пустили ове воденице низ воду и раскинули понтоне.

ДИПЛОДОК

У наслагама земљине коре научници су нашли на кости животиња које су живеле у давно доба. Међу најзанимљивије животиње тог прадавног доба спадају гмизавци, који су у мезозој били господари Земље. Тада на свету није било ни јачих, ни већих, ни душевно развијенијих животиња. Било је међу њима месождера и биљождера. Од изумрлих гуштера на тога времена један од највећих био је диплодок, који је био дуг око 28 метара. Висок је био око 12 метара и када би сада прошао улицом могао би да за-

вири кроз прозор на другом спрату. Ходао је усправно на четири ноге. Имао је дуг и широк врат који се све више сужавао у релативно малу, према телу, главу. Реп му је био дуг и завршавао се бичастим врхом. Кости у врату биле су шупљикаве и лаке. Научници мисле да је могао бити тежак око 30.000 килограма.

КАКО КИНЕСКИ СЕЉАЦИ „КОНЗЕРВИРАЈУ СУНЦЕ“

У баштама кинеских сељака често се могу видети леје посуте белутком величине јајета. Белутка обично има највише на њивама засађеним бостаном, краставцима, опунјумом и дуваном. Кад је један европски професор питао сељаке зашто то чине, они су му одговорили да тако хватају сунце, јер камење носи сунце у себи.

Уствари, они, и не знајући, занста поступају исправно. Белутак има ту особину да упија сунчеву топлоту и због тога се земљиште по коме су посути мање суши и земља остаје дуже влажна. Кад сунце зађе и кад земља већ почиње да се хлади, камење ослобађа сакупљену топлоту и загрева земљу, тако да је температура на њивама прилично уједначена.

ОД ЈЕДНОГ УДАРЦА ДУБ НЕ ПАДА

Кроз кратке и јасне пословице, звонким и лепим речима, наш народ је изрекао своје мисли о многим питањима која су га занимала у току векова. У тим пословицама се, поред осталог, говори о истини, лажи, другарству, човечности, поштењу, раду итд.

Овде ћемо навести неколико пословица о раду: Од једног ударца дуб не пада; Све се може кад се хоће; На муци се познају јунаци; Сваки је почетак тежак; Човек који ради вреди за десет који говоре итд.

Да ли знате?

ПРИПИТОМЉЕНЕ РИБЕ

Један љубитељ риба и мора из Кеј Веста (Калифорнија) дошао је на идеју да дресира десетак риба. Резултати које је он постигао за релативно кратко време били су запањујући. Свакој риби наденуо је име и научио их да се "одазивају", тј. да на његов позив допливају и из његове руке једу храну. Једну од ових риба он је толико припитомио да она на позив искочи из воде на ивицу базена и дозвољава да је њен газда милује. Не мањи успех постигли су чувени морепловци са слава "Кон-Тики" са једним раком. Он се "одазивао" на име Јохан и долазио би код својих "другова" да из њихових руку узме штапаљкама храну.

МАШИНЕ ЗА ПИСАЊЕ КОМБИНОВАНЕ СА ЕЛЕКТРОНСКОМ МАШИНОМ ЗА РАЧУНАЊЕ

У последње време све се чешће комбинује писаћа машина са једним електронским механизмом за рачунање. До сада је овај механизам обављао само четири основне аритметичке радње. Када се приликом куцања на машини дође до једне рачунске радње и проблем се постави, "електронски мозак" га аутоматски решава и сам испишје резултат. Ипак, да би се резултат добио, код већине оваквих машина потребно је претходно притиснути на једно специјално дугме. На тај начин, писаћа машина синхронизована са једном електронском машином за рачунање, може да замени сама више специјализованих службеника.

КОЛОИДИ

Око године 1861 енглески научник Тома Грем приметио је да се извесне материје јављају у облику кристала, као например со, крем, плава галица, и због тога је те материје назвао кристалонидима, за разлику од других материја које се не јављају у облику кристала, него у облику лепка, желатина, скроба итд., па их је

због тога назвао колоидима. Лепак на грчком каже се "кола" и одатле потиче име колоид. Касније се утврдило да Грем није имао у потпуности право, јер се помоћу нарочитог метода свака материја може да претвори или у кристал или у колоид. То се постиже силом, али чим та сила попусти, материја се јавља у облику који је њој својствен: кристали или колоидни. Према томе се може говорити само о кристалонидном и колоидном стању, а не о сталном облику.

ВЕК ПОЈЕДИНИХ ЖИВОТИЊА

Од свих животиња највише живе китови — до 500 година. Стогодишњака има прилично. Тако могу да живе сто година, али не све, ове животиње: слон, гавран, папагај, шаран, шљунка, сом и бисерна шкољка. Јастреб и корњача могу да доживе 110 година, а соко 160 година. Врана може да доживи 80 година, рода 70, а сова, ждрал и галеб од 40 до 50 година. Вук може да живи до 20 година, магар од 25 до 50, гуске од 20 до 30, пас од 20 до 28, мајмун од 16 до 18, рак 20, пијавица 20, паун 24 и петаро 20.

ХВАТАЊЕ ПТИЦА ПОМОЋУ СВЕТЛОСТИ

Биолози северне Дакоте пронашли су нов начин лова на тетребе. Наиме, у централним областима Дакоте тетреба има веома много, док их на западу постепено нестаје. Да тих корисних птица не би на западу сасвим нестало, одлучено је да се знатан број пребаци из оних области где их има довољно.

После више покушаја, утврђено је да се тетребе најлакше хватају ноћу и то помоћу малих рефлектора. Рефлектор се упери на птицу и она, уплашена тиме, обично одлети на дрво. Тада се осветли грана на којој тетреб стоји а за то време један од ловаца снажно љуља дрво. Од љуљања и блештаве светлости птица губи свест и пада на земљу.

ТКАНИНЕ ОД АЛУМИНИЈУМА

У Америци се израђују влакна од алуминијума, која су обавијена танким слојем пластичне масе. Тканине од овог новог влакна врло су лаке и сјајне, а пластична превлака штити алуминијум од оштећења. Ова влакна могу да се прерађују на исти начин као и влакна од вуне и свиле.

ЗАШТИТА ОД ДИМА

За време великих пожара често страда више људи од дима него од ватре. Међутим, недавно је пронађен апарат који служи за усањавање дима из запаљене зграде. Тај апарат састоји се од низа цеви које су распоређене тако да из свих просторија усањавају дим и избацују га кроз нарочити отвор напоље.

НОВО СТАКЛО ЗА АУТОМОБИЛЕ

У Француској је почела производња специјалних стакала за аутомобиле, која су направљена од два комада каљеног стакла и међусобно спојена прстеном од провидне материје. Један комад има облик као прозорче на броду и заузима око 200 квадратних сантиметара површине окна испред возача. Други комад заузима остали део окна, али са спољне стране. У случају да се каменом удари у окно оно се неће потпуно распрснути, јер ће га ова два дела каљеног стакла штитити. Овај технички новитет већ је примењен у производњи аутомобила у Француској.

СЕОБА КУЋА

У Јужној Француској недавно је извршена сеоба неколико станбених зграда. Пре него што је свака кућа била натоварена на циновска гвоздена кола, која се крећу на точковима по шинама, стручњаци су одвојили куће од њихових темеља. Нови темељи подигнути су на месту где је кућа смештена, да чека ваљда до даље сеобе.

... жетва се не обавља истовремено у целом свету. У јануару се жатве у Аустралији, на Новом Зеланду, у Чилеу и Аргентини; у фебруару у Источној Индији, марта месеца у Мексику, Египту, Персији и Сирији, априла у северним деловима Мале Азије, Кини, Јапону, Тунису и Алжиру; маја у Мароку; јуна у Калифорнији, Шпанији, Португалији и Грчкој; у јулу су жетве на Балкану, у Француској и Средњој Европи, а у септембру у Енглеској, Шведској, Норвешкој и Канади.

... постоји и кромпир без скроба. То је плод који расте на биљци добијеној укрштањем парадајза и кромпира.

... површина Земље износи 510 милиона квадратних километара. Од тога је 365 милиона квадратних километара, дакле седам десетина под водом.

... најмањи сервис на свету израдио је један мајсејски уметник. Он је тако лак да 15 комада овог сервиса нису тежи од две дописне карте.

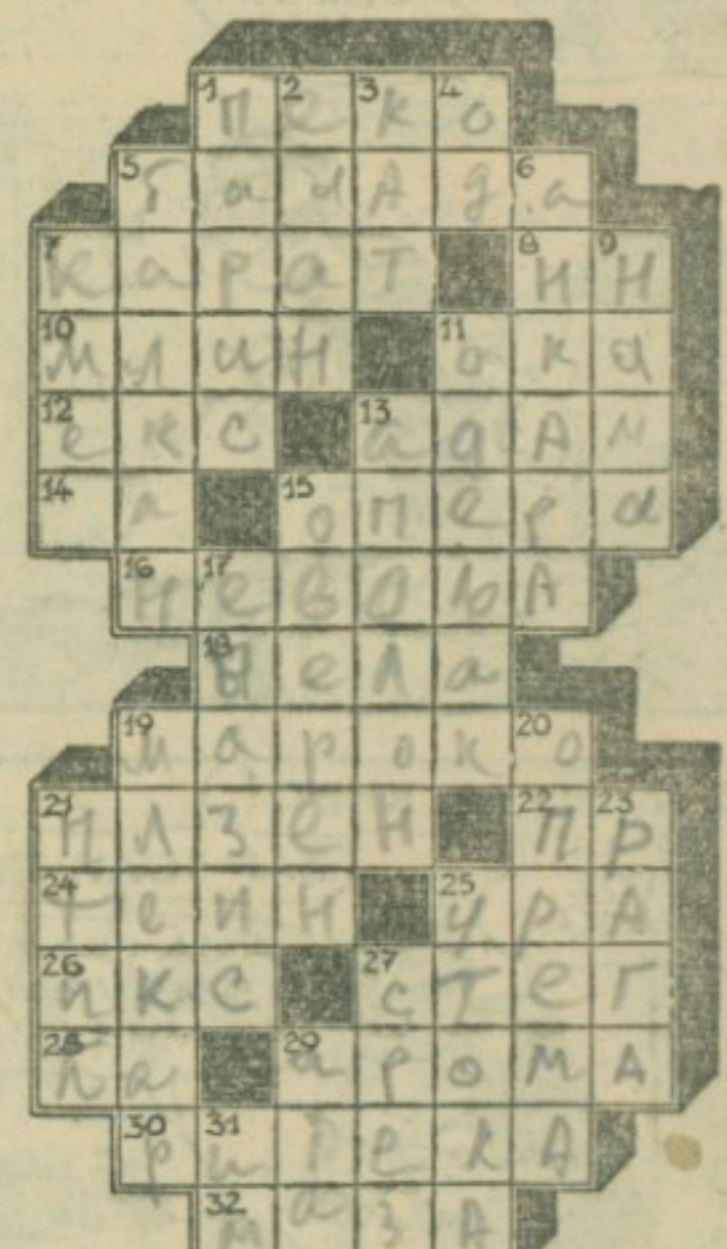
... стари Грци, да би добили нарочито добру вуну, покривали су најбоље овце специјалним огртачима.

... у Јапону су недавно произвођене шине највише у Гватемали биче које имају две главе. Дрво је у Јапону једна од најзанимљивијих сировина, па се и на шибидома штедело!

Водоравно: 1) име фабрике обуће; 5) врста слеза; 7) мера за злато и дијаманте; 8) непознати (скраћ.); 10) воденица; 11) стара мера за тежину; 12) бивши (страно); 13) мушко име; 14) заменица; 15) музички комад; 16) недаћа; 18) женско име (скраћ.); 19) француска колонија у Африци; 21) варош у Чехословачкој, позната по пиву; 22) два суседна сугласника; 24) састојак чаја; 25) час (хрв.); 26) грчко слово; 27) застава; 28) кући (далматински); 29) мирис; 30) наша највећа морска лука; 32) мезимче.

Усправно: 1) син Пријама и Хекубе; 2) полет; 3) спрат; 4) предлог; 5) европско полуострво; 6) престоница Турске; 7) бивши општински поглавар у Србији; 9) велика београдска робна кућа (скраћ.); 11) отсек; 13) грчки митолошки бог уметности; 15) потврђење; 17) турски град у Малој Азији; 19) продавац млека; 20) прибор; 21) птичица; 23) кљуше; 25) ушће; 27) основна самоуправна јединица; 29) света (тур.); 31) њима.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) ада; 3) Хаг; 6) Ита; 8) три; 10) со; 11) Пир; 13) он; 14) мио; 16) Улм; 18) Сар; 20) оса; 22) ар; 23) зоб; 25) ла; 27) гну; 29) икс; 30) аба; 31) Уна. Усправно: 1) атом; 2) да; 4) ат; 5) гром; 6) Ис; 7) пи; 9) ни; 11) По; 12) Ру; 15) ива; 17) лес; 18) срна; 19) рз; 20) Об; 21) алка; 22) аг; 24) ом; 26) ас; 28) Уб; 29) Ип.

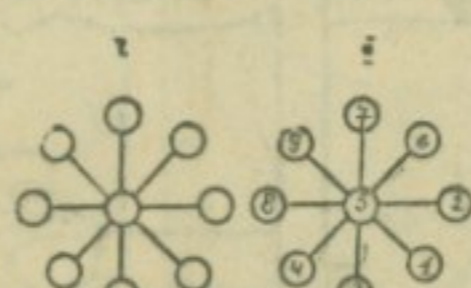
ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ХВАТАЊЕ ПОШТЕ

Прво се одреди ко ће бити "шеф поште" а ко ће први да хвата пошту. Онај који хвата пошту везаних очигу седа у средину круга, а око њега остали поселају у круг. Свако од играча узме име једног града. Онда "шеф поште" даје знак да игра почиње. Он виче, речимо: "Пошта хита из Ниша за Пећ". Играчи који су узели имена Ниша и Пећи

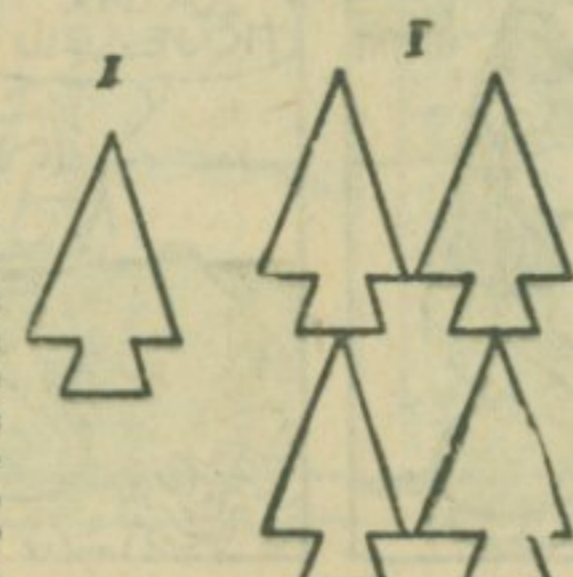
до 9), али тако да, када саберете три круга везана пра вој линијом, увек добијете збир 15.

Покушајте, а за оне који немају среће при решавању оваквих задатака, дајемо одмах и решење на слици.

ДА ЧЕТИРИ БУДЕ ПЕТ

Нацртајте четири оваква врха копаља, али тако да ка-

да будете нацртали четири, уствари имате пет копаља. Покушајте, могуће је, а ако не успете, погледајте слику!

ЧЕТКАЊЕ

Главни предмет ове игре је обична четка за одело. Кошом се одреди ко ће први да буде "очетка". Сви играчи се сакупе у круг око њега, приљубиши се један уз другог, са рукама забаче ним иза леђа. Четка прелази из руке у руку, спољном страном круга, али тако да онај у кругу не може да наслути место, односно играча, у чијим се рукама четка

налази. И баш кад се он ни најмање не нада, играч у чијим се рукама четка налази испружи брзо четку и "прочетка" му леђа, затим хитро повуче руку с четком и дола је даље, другом играчу до себе. Четка може да кружи и на лево и на десно. Главно је да играч у кругу не погоди ко га је "очеткао". Ако погоди, он заузме место тог неспретљаквића, а овај улази у круг на "четкање".

ЧАРОБНИ КРУГОВИ

У сваки од ових кругова упишите један број (од 1

ПАЈА ПАТАК ВАТРОГАСАЦ

3 *Ко нема у глави
има у ногама*

